

УДК 347.191

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2022.1.10>**Вінтоняк Н. Д.,**кандидат юридичних наук,
науковий співробітникНауково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України

УПРАВЛІННЯ ТОВАРИСТВОМ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ НА ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА

Анотація. Статтю присвячено аналізу законодавства, що регулює управління товариством з обмеженою відповідальністю на період дії воєнного стану. Необхідність такого дослідження пов'язана з тим, що на жаль, порушення кордонів нашої держави та введення воєнного стану на території України вплинуло, як на життя фізичних осіб, так і на діяльність юридичних осіб.

Товариства з обмеженою відповідальністю є найбільш поширеною організаційно-правовою формою юридичних осіб корпоративного типу. Чинне законодавство передбачає ряд норм, які безпосередньо впливають на ефективність корпоративного управління, а також закріплює ряд правил управління товариством з обмеженою відповідальністю. Зважаючи на це, у статті проаналізовано норми ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та положення нормативно-правових актів, які прийняті на період дії введення воєнного стану в Україні.

У статті зазначається, що на період дії воєнного стану у разі неможливості проведення загальних зборів з фізичною присутністю учасників доцільно проводити загальні збори у режимі відеоконференції. Йдеться також про можливість застосовувати за аналогією нормативно-правові акти прийняті щодо акціонерних товариств (проведення загальних зборів протягом 90 днів після завершення дії воєнного стану; повноваження органів управління товариством, які завершуються протягом строку дії воєнного стану, продовжити до дати завершення дії воєнного стану).

Відзначено також, що при прийнятті рішень загальними зборами учасників необхідно враховувати, що запроваджено обмеження на проведення державної реєстрації змін до відомостей про товариства з обмеженою відповідальністю під час дії воєнного стану на території України. З урахуванням певних особливостей вчиняються також нотаріальні дії за зверненням кінцевого бенефіціарного власника або учасника товариства, що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків та є громадянин Російської Федерації.

Ключові слова: управління, загальні збори, товариство з обмеженою відповідальністю, воєнний стан, законодавство.

Vintoniak N. D. Managing a limited liability company under martial law: analysis of the legislation

Abstract. The article deals with analyzing legislation that regulates the activity of a Limited Liability Company (LLC) under martial law. The necessity of the following research is unfortunately caused by the invasion of our country and as a result imposition of martial law, which has impacted both natural and legal persons.

Limited Liability Companies are the most widespread type of legal entity in our country. Current legislation stipulates several provisions that directly affect the efficacy of corporate governance as well as provisions that govern the activity of the LLC. Taking the aforementioned into account, the article analyzes the provisions of the law of Ukraine "On Limited Liability Companies and Companies with additional responsibility" as well as legislation passed under martial law.

The article points out that if there is no opportunity to hold a general meeting with all members of an LLC physically present, there can be a video conference instead. The article also discusses an opportunity of, by analogy, applying the legislation that regulates the activity of stock companies (holding a general meeting within 90 days upon an official end to the martial law; extending the authority of the managing body of the company that has expired until an official end to martial law).

It is also noted that members of an LLC while making decisions at the general meeting must take into account the limitations on registering any changes relating to the LLC in the State Register under the martial law on the territory of Ukraine. Taking into account certain peculiarities, notary acts may be carried out upon the final beneficiary's (real owner's) request or an LLC member's request if their percentage of ownership is at least 10% and they are a citizen of the Russian Federation.

Key words: management, general meeting, limited liability company, martial law, legislation.

Постановка проблеми. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України на території України з 24 лютого 2022 року введено воєнний стан згідно Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1] та продовжено згідно Указу Президента України «Про продовження дії воєнного стану в Україні» № 133/2022 від 14 березня 2022 року [2].

Згідно ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» [3] воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Зрозуміло, що порушення кордонів нашої держави Російською Федерацією та запровадження воєнного стану в Україні позначилося на діяльності всіх організаційно-правових форм юридичних осіб корпоративного типу, в тому числі і на діяльності та управлінні товариств з обмеженою відповідальністю (надалі – ТОВ).

Загалом чинне законодавство передбачає ряд норм, які безпосередньо впливають на ефективність корпоративного управління, а також закріплено ряд правил, як наприклад, порядок скликання загальних зборів учасників, прийняття рішення загальних зборів тощо. Низка нормативно-правових актів прийняті і в період воєнного часу, які так чи інакше торкаються управління товариством. Тому реалії сьогодення свідчать про актуальність аналізу законодавства в межах зазначеного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Управління ТОВ є одним з напрямів реалізації корпоративного управління. ЗУ «Про товариства з обмеженою та товариства з додатковою відповідальністю» (надалі – ЗУ «Про ТОВ та ТДВ») не

визначає поняття «корпоративне управління». На законодавчому рівні зміст корпоративного управління розкривається у ст. 1 ЗУ «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [4] та п. 27 ст. 1 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5]. Корпоративне управління визначається як система відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством.

Згідно п. 1 ч. 1 ст. 116 ЦК України [6] та п. 1 ч. 1 ст. 5 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» [7] учасники товариства мають право брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим законодавством та статутом товариства. Тобто реалізація корпоративних прав учасників ТОВ здійснюється через їх участь в управлінні товариством.

В. А. Васильєва зазначає, що реалізація права на управління передбачає необхідність впорядкованого вчинення дій, спрямовану на максимальну ефективність володіння корпоративними правами [8, с. 26]. На думку

С. С. Кравченко управління покликане вирішити основне завдання – так організувати діяльність, аби товариство ефективно здійснювало свої повноваження і тим самим забезпечувало прибутковість майнових прав учасників [9, с. 11].

Вищим органом управління ТОВ є загальні збори учасників. Відповідно до ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» загальні збори скликаються чергово або позачергово. Вимога про скликання один раз на рік протягом 6 місяців наступного за звітним роком, якщо інше не встановлено законом, законодавцем передбачена для чергових зборів відповідно до ч. 2 ст. 31 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ». Допускається можливість скликання чергових загальних зборів протягом іншого строку у випадку, якщо така норма встановлена законом, норми якого поширюються на правовий статус вказаних товариств. До порядку денного річних загальних зборів учасників обов'язково вносяться питання про розподіл чистого прибутку товариства, про виплату дивідендів та їх розмір.

Ч. 3 ст. 31 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» передбачено обов'язковість скликання позачергових зборів. Зокрема позачергові збори скликаються виконавчим органом, якщо вартість чистих активів товариства знизилася більш як на 50 відсотків порівняно з цим показником станом на кінець попереднього року. Згідно ст. 1 ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» активи – ресурси, контролювані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [10]. Позачергові збори у такому випадку мають відбутися протягом 60 днів з дня зниження вартості чистих активів. До порядку денного мають бути включені обов'язково питання, що стосуються заходів, які мають бути вжиті для покращення фінансового стану товариства, зменшення статутного капіталу товариства або ліквідації товариства.

Відповідно до ч. 3 ст. 33 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» загальні збори учасників передбачають спільну присутність учасників товариства в одному місці для обговорення питань порядку денного або можуть проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно. Аналіз зазначеної статті свідчить про можливість проведення загальних зборів за допомогою електронних засобів зв'язку.

Р. О. Сабодаш зазначає, що при проведенні загальних зборів учасників товариства належить обрати такий застосунок чи он-лайн сервіс для проведення загальних зборів в режимі відеоконференції, що забезпечить належну схему електронної ідентифікації учасників загальних зборів та їх автентифікації, належну реєстрацію учасників, дозволить зберегти запис відповідних зборів учасників, дозволить учасникам загальних зборів працювати он-лайн із документами, підготовленими для проведення загальних зборів учасників, та забезпечить можливість голосування і підписання електронних документів під час проведення загальних зборів [11, с. 136-137].

О. І. Зозуляк відзначає, що розвиток новітнього національного корпоративного законодавства з пріоритетністю інструментарію дистанційного управління є абсолютно об'єктивним, обумовлений як вимогами ЄС, сприйняттям українських юридичних осіб кор-

поративного типу як надійних партнерів, так і здатністю бізнесу функціонувати в умовах карантинних обмежень [12, с. 48]. Схожу думку висловлює Лукач І. В., яка відзначає, що у відповідності до сучасних тенденцій та прагнення України до євроінтеграції має бути дано пріоритет дистанційному голосуванню за допомогою електронних засобів інформації [13, с. 230].

Наприклад, Директивою Європейського Парламенту та Ради № 2007/36/ЄС від 11 липня 2007 року «Про здійснення певних прав акціонерів лістингових товариств» передбачено можливість участі акціонерів у будь-якій формі за допомогою електронних засобів, зокрема трансляція загальних зборів у режимі реального часу; двосторонній зв'язок у режимі реального часу, що дозволяє акціонерам виступати на загальних зборах, перебуваючи на великій відстані від місця проведення зборів [14].

За загальним правилом виконавчий орган товариства скликає загальні збори учасників шляхом надсилання повідомлення про це кожному учаснику товариства. Повідомлення надсилається поштовим відправленням з описом вкладення (ч. 4, 5 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»). Статутом товариства передбачається можливість передбачити інший спосіб повідомлення. Наприклад, це може бути надсилання повідомлення на електронну пошту. В умовах воєнного стану такий надсилання повідомлень засобами електронного зв'язку є найбільш прийнятним, оскільки не всі мають фактичний доступ до поштових повідомлень.

У ч. 7 ст. 33 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» зазначено, що загальні збори учасників проводяться за місцезнаходженням товариства, якщо інше не встановлено статутом товариства. Проведення загальних зборів за межами території України допускається лише за одностайною письмовою згодою всіх учасників товариства.

Разом з тим, ч. 10 ЗУ ст. 31 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» законодавцем передбачено, що загальні збори учасників можуть прийняти рішення з будь-якого питання без дотримання вимог, встановлених законом та статутом товариства щодо порядку скликання загальних зборів учасників та щодо повідомлень. Єдиною умовою є те, що в таких загальних зборах учасників взяли участь всі учасники товариства та всі вони надали згоду на розгляд таких питань.

Немало ТОВ стикнулися із ситуацією, коли проведення загальних зборів за місцезнаходженням товариства є неможливим у зв'язку з загрозою для життя та здоров'я учасників, руйнуванням доріг, інфраструктури тощо. Зважаючи на наведене, з метою мінімізацією ризиків негативного впливу військової агресії цілком правильно на період дії воєнного стану у разі неможливості проведення очних загальних зборів з фізичною присутністю учасників проводити загальні збори у режимі відеоконференції. Допускається також можливість застосування за аналогією положення Рішення НКЦПРФ від 16.03.2022 року № 177 «Щодо особливостей функціонування органів управління акціонерів акціонерного товариства на період дії воєнного стану» [15]. Зазначим рішенням вирішено встановити, що у разі неможливості проведення загальних зборів акціонерів в період дії воєнного стану відповідно до Тимчасового порядку скликання та дистанційного проведення загальних зборів акціонерів та загальних зборів учасників корпоративного інвестиційного фонду:

1) загальні збори акціонерів акціонерного товариства мають бути проведені протягом 90 днів після завершення дії воєнного стану;

2) повноваження органів управління товариством, повноваження яких завершуються протягом строку дії воєнного стану, вважаються продовженими до дати завершення дії воєнного стану.

Відзначимо також, що при прийнятті рішень загальними зборами учасників ТОВ необхідно також враховувати, що запроваджено певні обмеження на проведення державної реєстрації внесення змін до відомостей про юридичну особу під час дії воєнного стану на території України. Постановою КМУ «Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164» № 209 від 06 березня 2022 року [16] постановлено, що в умовах воєнного стану державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань проводиться виключно державними реєстраторами юридичних осіб, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку державних реєстраторів та посадових осіб, якими в умовах воєнного стану надається доступ до Єдиного державного реєстру

юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Перелік може передбачити обмеження (умови) проведення (прийняття) включеними до нього державними реєстраторами, посадовими особами реєстраційних дій.

Згаданою постановою також передбачено, що вимоги законодавства щодо необхідності нотаріального засвідчення справжності підпису на документі для державної реєстрації не застосовуються у разі, коли такий підпис виконано у присутності державного реєстратора, посадової особи із встановленням особи підписанта на підставі документа, що посвідчує особу, передбаченого Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», якщо відповідні обмеження (умови) не передбачено переліком.

Міністерство юстиції України на своєму офіційному порталі [17] повідомило, що в умовах воєнного стану з огляду на необхідність забезпечення достовірності відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань реалізовано можливість проведення найбільш нагальних реєстраційних дій. В умовах воєнного стану дозволено тільки два випадки державної реєстрації внесення змін до відомостей по ТОВ, а саме:

1) зміни керівника товариства у зв'язку з його смертю;

2) зміни місцезнаходження товариства.

Водночас, на офіційному порталі зазначено, що Міністерство юстиції України працює над розширенням видів адміністративних послуг, що надаються на території України, де відсутні бойові дії. Зважаючи на наведене допускаємо, що зазначений перелік державної реєстрації змін до відомостей по ТОВ може змінюватися на період дії воєнного стану.

Необхідно також враховувати порядок вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану. КМУ прийнято Постанову «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» № 164 від 28 лютого 2022 року [18]. Передбачено, що в умовах воєнного стану нотаріальні дії вчиняються з урахуванням таких особливостей:

- незавершені нотаріальні дії за зверненням юридичної особи, створеної та зареєстро-

ваної відповідно до законодавства Російської Федерації, або юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства України, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин Російської Федерації або юридична особа, створена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації, зупиняються до прийняття та набрання чинності Законом України щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресо-

ром. Нотаріус зобов'язаний відмовити у вчиненні нотаріальної дії.

Висновки. Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що органам управління товариств з обмеженою відповідальністю слід керуватися нормами ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та враховувати положення нормативно-правових актів, які прийняті в період воєнного стану. Зважаючи на те, законодавство в умовах воєнного стану постійно оновлюється, необхідно відслідковувати його чинність та актуальність на момент прийняття рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>.
2. Про продовження дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 133/2022 від 14 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 17.06.2018 року № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.
8. Васильєва В. А. Корпоративні правочини: поняття та особливості. Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин: *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-ій річниці створення Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України* (23-24 вересня 2011 року). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. С. 25-28.
9. Кравченко С. С. Юридична природа прав учасників господарських товариств. Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ. 2007. 18 с.
10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
11. Сабодаш Р. Б. Проведення загальних зборів учасників ТОВ в режимі відеоконференції: проблеми ідентифікації учасників. *Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства. Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції* (5-6 жовтня 2018 р., м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ. 2018. С. 134.
12. Зозуляк О. І. Дистанційне проведення загальних зборів акціонерів: сучасний стан та тенденції удосконалення правового регулювання. Законодавство про акціонерні товариства: новачки та перспективи: *Збірник наукових праць за матеріалами XVIII Міжнародної науково-практичної конференції* (23 жовтня 2020 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В.Луця. Київ – Івано-Франківськ, 2020. С. 48-52.
13. Лукач І. В. Правовий аспект заочного голосування на загальних зборах в корпораціях. *Наукове видання. Юридичний вісник*. № 3. НУ «Одеська юридична академія». 2014. С. 226-231.
14. Директива Європейського Парламенту та Ради № 2007/36/ЄС від 11 липня 2007 року «Про здійснення певних прав акціонерів лістингових товариств». URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/uri=celex%3A32007L0036>.

15. Щодо особливостей функціонування органів управління акціонерів акціонерного товариства на період дії воєнного стану: Рішення НКЦПРФ від 16.03.2022 року № 177. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KL220005>.

16. Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164: Постанова Кабінету Міністрів України № 209 від 06 березня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-derzhavnoyi-reyestratsiyi-v-umovah-voyennogo-stanuta-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-28-lyutogo-2022-r-164-209>.

17. Порядок державної реєстрації юридичних осіб та ФОП в період воєнного стану: офіційний портал Міністерства юстиції України URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/poryadok-derjavnoi-reestratsii-yuridichnih-osib-ta-fop-v-period-voennogo-stanu>.

18. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 164 від 28 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF>.